

بررسی پتانسیل خوردگی و رسوب‌گذاری منابع آب شرب شهر دهلران با اندیس‌های خوردگی در سال ۱۳۹۳

عبداله درگاهی^۱، فرهاد امیریان^۲، مرضیه نادری^۳، روح‌الله شکری^۴، علی جمشیدی^۵

^۱ دانشجوی دکترای تخصصی مهندسی بهداشت محیط، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی همدان، همدان، ایران

^۲ دستیار پاتولوژی، مرکز تحقیقات مولکولار پاتولوژی امام رضا، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

^۳ گروه مهندسی بهداشت محیط، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

^۴ گروه مهندسی بهداشت محیط، دانشگاه علوم پزشکی آبادان، آبادان، ایران

^۵ کارشناس ارشد آب و فاضلاب، شرکت آب و فاضلاب شهری ایلام

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۹/۲۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۲/۲۵

چکیده

زمینه و هدف: خوردگی واکنش فیزیکی-شیمیایی است که در اثر تماس مواد با محیط اطراف ایجاد و باعث تغییر خواص ماده می‌شود. خوردگی می‌تواند باعث آسیب‌های اقتصادی، کاهش عمر مفید تأسیسات آب‌رسانی و بیماری در مصرف‌کنندگان گردد. لذا هدف از این تحقیق، بررسی پتانسیل خوردگی و رسوب‌گذاری منابع آب شرب شهر دهلران می‌باشد.

روش بررسی: در این مطالعه که از نوع توصیفی مقطعی می‌باشد طی یک سال از ۸ حلقه چاه منابع تأمین آب شرب شهر دهلران نمونه‌برداری انجام گردید. به این منظور اندازه‌گیری پارامترهای کل جامدات محلول (TDS)، سختی کلسیم، قلیائیات کل، درجه حرارت آب، pH، pHs، شاخص‌های پایداری لانژیله، رایزنر، تهاجمی و پوکوریوس بر روی تمامی منابع تأمین‌کننده آب شرب شهر دهلران صورت گرفت.

یافته‌ها: نتایج این بررسی نشان داد که میزان TDS، کدورت و سختی کل چاه‌های موردبررسی کمتر از حد استاندارد ملی می‌باشد. به‌طوری‌که بیشترین و کمترین میزان TDS به ترتیب مربوط به چاه شماره ۱ دشت اکبر (۱۰۸۴ mg/l) و چاه شماره ۵ بره بیجه (۱۳۲ mg/l) به دست آمد. همچنین بیشترین و کمترین میزان کدورت به ترتیب مربوط به چاه شماره ۲ بره بیجه (۰/۹۹ NTU) و چاه شماره ۱ دشت اکبر (۰/۲۵ NTU) می‌باشد. برای تمامی چاه‌های موردبررسی، میزان شاخص لانژیله بین ۰/۴۳ - تا ۰/۱۹ +، شاخص رایزنر بین ۹/۰۷ - ۷/۵۲، شاخص پوکوریوس بین ۸/۶۹ - ۱۱/۲۱ و شاخص خوردگی بین ۸/۶۸ - ۸/۰۱ به دست آمد.

نتیجه‌گیری: بررسی شاخص‌های مربوطه نشان می‌دهد که آب آشامیدنی شهر دهلران خورنده بوده و لذا بایستی کیفیت آب موجود در شبکه توزیع به‌طور مستمر مورد پایش قرار گرفته و اقدامات لازم در زمینه کنترل خوردگی اعمال نمود.

کلمات کلیدی: خوردگی، رسوب‌گذاری، منابع آب، دهلران

مقدمه

خوردگی آب پدیده‌ای است که در اثر تماس مواد با محیط اطراف به وجود می‌آید. در مبحث مهندسی مواد با توجه به ماهیت فرایند خوردگی، این پدیده در دوشاخه مهم بررسی می‌شود که شامل خوردگی حاصل از فرسایش و خوردگی الکتروشیمیایی است. نوع اول شامل تخریب مواد توسط عوامل فیزیکی مثل برخورد مواد جامد معلق موجود در لوله‌های انتقال آب یا فاضلاب است که وقوع آن با توجه به ماهیت عوامل مؤثر در آن در لوله‌های فلزی و غیر بتونی نظیر بتون مسلح محتمل می‌باشد. لیکن نوع دوم شامل ایجاد پیل الکتریکی و انجام واکنش‌های الکتروشیمیایی بین محیط اطراف و ماده موجود در آن است که با توجه به ماهیت فرایند در مواد فلزی نظیر لوله‌های فولادی مورد استفاده در خطوط انتقال و توزیع آب رخ می‌دهد.^۱ خوردگی می‌تواند بر روی سلامتی عمومی، پذیرش عمومی یک منبع آب و هزینه‌های تأمین آب آشامیدنی اثر بگذارد. از مشکلات ناشی از خورده شدن لوله‌های شبکه توزیع آب و لوله کشی منازل می‌توان به کاهش طول عمر لوله و متعلقات آن، لزوم تعویض لوله‌های پوسیده و سوراخ شده، افزایش مقدار آب ازدست‌رفته و بروز آلودگی‌های ثانویه در شبکه توزیع اشاره کرد که سالانه هزینه‌های هنگفتی به تأسیسات آب شهرها تحمیل می‌کند.^۲

در حال حاضر مسائل مربوط به خوردگی و رسوب‌گذاری درصد قابل‌توجهی از درآمد سالیانه کشورها را به خود اختصاص می‌دهد. در ایالت متحده آمریکا سالانه بیش از ۳۳۳ میلیارد دلار (بیش از ۴ تا ۵ درصد تولید ناخالص ملی آمریکا) صرف زیان‌های ناشی از خوردگی و جلوگیری از آن می‌شود. باوجود عدم آمار دقیق خسارات ناشی از خوردگی و رسوب‌گذاری در ایران، بررسی تلفات آب تصفیه‌شده شهری نشان می‌دهد سالانه بیش از ۳۳ درصد آب‌های توزیعی (متوسط جهانی ۸ درصد) به علت پوسیدگی حاصل از خوردگی لوله‌های انتقال و توزیع به هدر می‌رود. بدیهی است هزینه‌های

تعویض و ترمیم لوله‌های فرسوده این زیان را چند برابر خواهد نمود.^{۳-۵} خوردگی علاوه بر واردکردن خسارت مالی به تأسیسات، می‌تواند سبب ورود فلزات سنگینی چون سرب، کادمیوم، مس و کروم به شبکه توزیع شده و سلامت مصرف‌کنندگان را تهدید کند.^{۶،۷} مهم‌ترین مسئله بهداشتی مربوط به خوردگی، حضور آلاینده‌های کادمیوم و سرب بوده که باعث ایجاد خطرات جدی برای سلامتی عموم می‌شود.^{۸،۹} تحقیقات نشان داده که سرب و کادمیوم دو فلز بالقوه سمی بوده که در نتیجه خوردگی لوله‌های شبکه توزیع می‌تواند وارد بدنه آب شبکه توزیع شوند.^۲ به‌طوری‌که آژانس حفاظت محیط‌زیست ایالات متحده سرب را در گروه B2 سرطان‌زا در انسان طبقه‌بندی کرده است. چون این ماده خاصیت تجمع‌ی داشته و مانع فعالیت آنزیم‌های مولد هموگلوبین شده و باعث کم‌خونی و ناراحتی‌های عصبی می‌شود. سایر محصول‌های جانبی خوردگی از جمله مس، روی، آهن و منگنز جزء استانداردهای ثانویه آب هستند و بیشتر از جنبه زیباشناختی اهمیت دارند.^{۱۰} به‌طوری‌که این فلزات موجب لکه‌دار شدن ظرف‌ها و مزه فلزی در آب می‌شوند. مس لکه سیاه و روی مزه فلزی در آب به وجود می‌آورند.^۷

راهکارهای زیادی توسط دانشمندان و محققین به‌منظور جلوگیری از پدیده‌های خوردگی و رسوب‌گذاری در تأسیسات ارائه شده است. بااین‌وجود بهره‌گیری از روش‌های پیش‌بینی کننده، توأم با استفاده از هر روش کنترل، می‌تواند به نحو مطلوب‌تری اثرات و خسارات ناشی از این پدیده‌ها را در صنعت تصفیه آب کاهش دهد. با این دیدگاه توجه به کیفیت آب تحویلی به مصرف‌کننده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار خواهد شد.^{۱۱}

تمایل آب به خوردگی و رسوب‌گذاری با بررسی پایداری آب مشخص می‌شود. آب پایدار تمایل به خوردگی و رسوب‌گذاری کمی دارد و مقادیر آن برای نوع استفاده متفاوت است.^{۱۲} کاربرد شاخص‌های خوردگی روشی غیرمستقیم در

اندازه‌گیری و تشخیص ساده تمایل آب به خوردگی و رسوب‌گذاری می‌باشد. شاخص‌های متداول عبارت‌اند از: شاخص‌های اشباع لانژلیه ((Langelier Saturation (LSI) Index)، شاخص پایداری رایزنر (Ryznar Stability Index (RSI)، شاخص خوردگی ((Aggressive Index (AI) و شاخص پوکوریوس ((Puckorius Index (PI).^{۱۳} بهره‌گیری هم‌زمان از چند شاخص خوردگی می‌تواند با اطمینان بیشتری وضعیت تعادل آب را برای انجام اقدامات کنترلی ارائه دهد.^{۱۴}

در مطالعه‌ای که احمدی و همکاران (۲۰۱۳) بر روی آنالیز شکستگی شبکه توزیع آب شهر اهواز انجام دادند نتایج نشان داد که مهم‌ترین دلیل اصلی شکستگی لوله‌ها، خاصیت خوردگی ناشی از آب و مستهلک بودن لوله‌ها می‌باشد.^{۱۵} نتایج حاصل از مطالعه رضایی کلانتری و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان بررسی کیفیت و تعیین اندیس‌های پایداری منابع آب شرب روستاهای استان قم نشان داد که وضعیت آب در بخش‌های مورد مطالعه در محدوده خورنده می‌باشد.^{۱۶} با توجه به مضرات بهداشتی و اقتصادی ناشی از این خوردگی و رسوب‌گذاری در تأسیسات آب، همواره پایش کیفی آب از نظر این دو پدیده لازم است. لذا هدف از این مطالعه، بررسی پتانسیل خوردگی و رسوب‌گذاری منابع آب شرب شهر دهلران می‌باشد.

روش بررسی

این مطالعه از نوع توصیفی مقطعی بوده که در سال ۱۳۹۳ در شهر دهلران انجام گردید. آزمایشات با همکاری شرکت آب و فاضلاب انجام شد و داده‌ها و نتایج آزمایشات فیزیکی و شیمیایی گرفته‌شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و با استانداردهای ملی مقایسه گردید. تعداد منابع آب مورد بررسی در این مطالعه ۸ حلقه چاه مورداستفاده می‌باشد. عمل نمونه‌برداری مطابق با دستورالعمل استاندارد متد (B)-^{۱۰۲۰۰} انجام شد، دما و pH (توسط دستگاه Metrohm

$$\text{pHs} = [(9.3 + A + B) - (C + D)] \quad (1)$$

اندیس‌های خوردگی بر اساس فرمول‌های توصیه‌شده به شرح زیر محاسبه شده‌اند:

الف: روش تعیین شاخص لانژلیه (LI):

فرمول محاسبه این اندیس به شرح زیر است.^{۱۸-۲۰}

$$\text{LI} = \text{pH} - \text{pHs} \quad (2)$$

زمانی که این اندیس منفی باشد خورنده بودن آب حتمی است. اگر این اندیس مثبت باشد آب تمایل به ترسیب کربنات کلسیم دارد و اگر شاخص لانژلیه صفر باشد، آب در حال تعادل است، نه حالت تهاجمی و نه تمایل به رسوب یک پوشش محافظتی کربنات کلسیم دارد.

ب: روش تعیین اندیس رایزنر (RI):

برای محاسبه این اندیس از فرمول زیر استفاده شده است.^{۲۰}

$$\text{RI} = 2\text{pHs} - \text{pH} \quad (3)$$

ج: روش تعیین اندیس خوردگی (AI):

جهت محاسبه این اندیس از فرمول زیر استفاده شده است.^{۲۰-۲۳}

$$\text{AI} = [\text{pH} + \text{Log}(A)(H)] \quad (4)$$

A: قلیائیات کل برحسب میلی گرم در لیتر CaCO_3

H: سختی کلسیم برحسب میلی گرم در لیتر CaCO_3

د: روش تعیین اندیس پوکوریوس (PI):

می‌آید.

$$pHeq = 1.465 + \log(T.ALK) + 454$$

(۶)

جهت محاسبه این اندیس از رابطه زیر استفاده گردیده

است:

$$T.ALK = \text{کل قلیائیات برحسب میلی گرم در لیتر}$$

جدول شماره ۲ برای دماهای ۰ تا ۶۰ درجه سانتی‌گراد

$$PI = 2pHs - pHeq$$

(۵)

PI=اندیس پوکوریوس

به کاربرده می‌شود و برابری مقادیر مختلف شاخص رایزنر، که

همیشه مثبت هستند را با رفتار آب نشان می‌دهد.^{۲۴}

pH = pHs آب در حالت اشباع از کربنات کلسیم

pH = pHeq آب در حالت تعادل که از رابطه (۶) به دست

جدول ۱: مقادیر A, B, C, D جهت محاسبه pHs

D	قلیائیات (mg/l CaCO ₃)	C	سختی کلسیم (mg/l CaCO ₃)	B	درجه حرارت (سانتی‌گراد)	A	کل جامدات محلول (mg/l)
۱/۰	۱۰-۱۱	۰/۶	۱۰-۱۱	۲/۶	۰-۱	۰/۱	۵۰-۳۰۰
۱/۱	۱۲-۱۳	۰/۷	۱۳-۱۲	۲/۵	۲-۶	۰/۲	۴۰۰-۱۰۰۰
۱/۲	۱۴-۱۷	۰/۸	۱۴-۱۷	۲/۴	۷-۹		
۱/۳	۱۸-۲۲	۰/۹	۱۸-۲۲	۲/۳	۱۰-۱۳		
۱/۴	۲۳-۲۷	۱/۰	۲۳-۲۷	۲/۲	۱۴-۱۷		
۱/۵	۲۸-۳۵	۱/۱	۲۸-۳۴	۲/۱	۱۸-۲۱		
۱/۶	۳۶-۴۴	۱/۲	۳۵-۴۳	۲/۰	۲۲-۲۷		
۱/۷	۴۵-۵۵	۱/۳	۴۴-۵۵	۱/۹	۲۸-۳۱		
۱/۸	۵۶-۶۹	۱/۴	۵۶-۶۹	۱/۸	۳۲-۳۷		
۱/۹	۷۰-۸۸	۱/۵	۷۰-۸۷	۱/۷	۳۸-۴۳		
۲/۰	۸۹-۱۱۰	۱/۶	۸۸-۱۱۰	۱/۶	۴۴-۵۰		
۲/۱	۱۱۱-۱۳۹	۱/۷	۱۱۱-۱۳۸	۱/۵	۵۱-۵۵		
۲/۲	۱۴۰-۱۷۶	۱/۸	۱۳۹-۱۷۴	۱/۴	۵۶-۶۴		
۲/۳	۱۷۷-۲۲۰	۱/۹	۱۷۵-۲۲۰	۱/۳	۶۵-۷۱		
۲/۴	۲۲۰-۲۷۰	۲/۰	۲۳۰-۲۷۰	۱/۲	۷۲-۸۱		
۲/۵	۲۸۰-۳۵۰	۲/۱	۲۸۰-۳۴۰				
۲/۶	۳۶۰-۴۴۰	۲/۲	۳۵۰-۴۳۰				
۲/۷	۴۵۰-۵۵۰	۲/۳	۴۴۰-۵۵۰				
۲/۸	۵۶۰-۶۹۰	۲/۴	۵۶۰-۶۹۰				
۲/۹	۷۰۰-۸۸۰	۲/۵	۷۰۰-۸۷۰				
۳/۰	۸۹۰-۱۰۰۰	۲/۶	۸۷۰-۱۰۰۰				

جدول ۲: برابری مقادیر مختلف شاخص رایزنر با رفتار آب

وضعیت آب	شاخص رایزنر
رسوب گذاری بالا	۴-۵
رسوب گذاری ناچیز	۵-۶
حالت تعادل	۶-۷
کمی خورنده	۷-۷/۵
بسیار خورنده	۷/۵-۸/۵

یافته‌ها

جهت تعیین پتانسیل خوردندگی و رسوب گذاری آب آشامیدنی شهر دهلران، پارامترهای کیفی آب شامل pH، قلیایی ات کل، سختی کل، کدورت و کل جامدات محلول (TDS) اندازه گیری گردید. میانگین نتایج به دست آمده به صورت خلاصه در جدول ۳ ارائه شده است. بر اساس نتایج حاصل از آنالیز نمونه‌ها و مقایسه آن‌ها با استاندارد مربوطه چنین برآورد شد که پارامترهای کل جامدات محلول (TDS) و کدورت منابع تأمین کننده آب شرب شهر کمتر از حد استاندارد مربوطه بوده و

قلیائی ات کل، نیز در کلیه منابع تأمین کننده آب شرب شهر کمتر از (mg/l CaCO_3) ۲۰۰ می باشد. همچنین سختی کل تمامی منابع آب مورد بررسی (به جزء چاه شماره ۱ و ۲ دشت اکبر) کمتر از حد استاندارد ملی (۵۰۰ mg/l CaCO_3) می باشد.

جدول شماره ۴ نتایج حاصل از محاسبه اندیس‌های خوردگی در هر یک از منابع تأمین کننده آب آشامیدنی شهر دهلران را نشان می دهد. همان طور که ملاحظه می گردد از نظر شاخص رایزنر، پوکوریوس، شاخص تهاجمی و لانژیله تمامی منابع آب آشامیدنی شهر دهلران از نوع خورنده می باشد.

جدول ۳: نتایج آنالیز کیفیت فیزیکوشیمیایی منابع آب شرب شهر دهلران

کد نمونه	TDS mg/l	دما (°C)	کدورت (NTU)	سختی کل mg/l CaCO_3	کلسیم mg/l	قلیایی ات mg/l CaCO_3
چاه شماره ۱ دشت اکبر	۱۰۸۴	۱۶/۵	۰/۲۵	۷۳۰	۱۵۰	۹۷/۵
چاه شماره ۲ دشت اکبر	۱۱۵۰	۱۷/۵	۰/۷۵	۶۲۰	۱۳۵	۹۲/۵
چاه شماره ۳ دشت اکبر	۸۰۵	۱۶/۲	۰/۶	۴۸۰	۱۲۹	۸۷/۵
چاه شماره ۱ بره بیجه	۱۳۸	۱۷/۶	۰/۳۴	۷۶	۳۶	۷۷/۵
چاه شماره ۲ بره بیجه	۱۴۲	۱۸	۰/۹۹	۷۲	۳۹	۷۲/۵
چاه شماره ۳ بره بیجه	۱۴۴	۱۹/۳	۰/۶۳	۷۶	۳۴	۷۷/۵
چاه شماره ۴ بره بیجه	۱۴۶	۱۸/۶	۰/۶۲	۷۶	۳۷	۷۲/۵
چاه شماره ۵ بره بیجه	۱۳۲	۱۸/۴	۰/۴۲	۷۲	۳۰	۷۲/۵
استاندارد ملی	۱۵۰۰	-	۵	۲۰۰-۵۰۰	۳۰۰	-

جدول ۴: محاسبه اندیس‌های خوردگی در منابع تأمین‌کننده آب آشامیدنی شهر دهلران

اندیس‌ها	pH _s	pH	Li	Ri	Ai	Pi
چاه شماره ۱ دشت اکبر	۷/۵	۷/۴۱	-۰/۰۹	۷/۵۹	۸/۰۱	۸/۶۹
چاه شماره ۲ دشت اکبر	۷/۷	۷/۸۹	+۰/۱۹	۷/۵۲	۸/۴۶	۹/۱۱
چاه شماره ۳ دشت اکبر	۷/۹	۷/۸	-۰/۱	۸	۸/۳۳	۹/۵۱
چاه شماره ۳ دشت اکبر	۷/۷	۷/۵۸	-۰/۱۲	۷/۸۲	۸/۱۳	۹/۰۷
چاه شماره ۱ بره بیجه	۸/۵۵	۸/۱۲	-۰/۴۳	۸/۹۸	۸/۳۷	۱۰/۸۱
چاه شماره ۲ بره بیجه	۸/۵۵	۸/۱۴	-۰/۴۱	۸/۹۶	۸/۳۹	۱۰/۸۱
چاه شماره ۳ بره بیجه	۸/۵۵	۸/۱۷	-۰/۳۸	۸/۹۳	۸/۴۲	۱۰/۸۱
چاه شماره ۳ بره بیجه	۸/۷۵	۸/۴۳	-۰/۳۲	۹/۰۷	۸/۶۸	۱۱/۲۱
چاه شماره ۴ بره بیجه	۸/۷	۸/۳۸	-۰/۳۲	۹/۰۲	۸/۶۵	۱۱/۱۱
چاه شماره ۵ بره بیجه	۸/۵۵	۸/۱۷	-۰/۳۸	۸/۹۳	۸/۴۲	۱۰/۸۱
مخزن ۱۰۰۰۰ m ³	۸	۷/۵۸	-۰/۴۲	۸/۴۲	۸/۰۶	۹/۷۱
مدرسه ۷ تیر	۸/۱	۷/۸۹	-۰/۲۱	۸/۳۱	۸/۴۲	۹/۹۱
اداره بهزیستی	۸/۱	۷/۹۳	-۰/۱۷	۸/۲۷	۸/۴۶	۹/۹۱
اداره آب فا	۷/۸	۷/۷۴	-۰/۰۶	۷/۸۶	۸/۲۹	۹/۲۹
آزمایشگاه جابر ابن حیان	۸	۷/۸۲	-۰/۱۸	۸/۱۸	۸/۳۷	۹/۶۹

بحث

نتایج این بررسی نشان می‌دهد که بعضی از پارامترهای موردسنجش جهت اندازه‌گیری شاخص‌های لائزله و رایزرن که شامل دما، pH، قلیایی‌ات، غلظت کلسیم و کل جامدات محلول است در محدوده استانداردهای ملی نیست، به‌عنوان مثال در ۱۰۰ درصد موارد غلظت کلسیم کمتر از حد استاندارد بوده و غلظت جامدات محلول در همه چاه‌های موردبررسی کمتر از حد استاندارد می‌باشد. در مطالعه کارگر مقایسه پارامترهای کیفی اندازه‌گیری شده در آب شبکه توزیع شهر گرگان با مقادیر استاندارد نشان داد که همه پارامترها در حد استانداردهای تعیین شده می‌باشد و تنها مقادیر قیاییت بالاتر از حد استاندارد است.^{۲۵، ۲۶} قلیائی‌ات به همراه pH، درجه‌ی پایداری آب را تعیین می‌کند. هر چه میزان قلیائی‌ات بالاتر باشد، میزان رسوب کربنات کلسیم هم بیشتر شده و در نتیجه

میزان خوردگی آب کمتر خواهد شد. برای آب‌های با قلیائی‌ات بالا لازم است که جهت پایداری‌سازی آب، pH را کاهش داد و برای آب‌های با قلیائی‌ات پایین مثل منابع آب شرب شهر دهلران لازم است که جهت پایداری‌سازی آب، pH آب را افزایش داد. در مطالعه ابراهیمی و همکاران در بررسی پتانسیل خوردگی و رسوب‌گذاری آب شرب شهر کوه دشت با استفاده از اندیس‌های خوردگی، نتایج نشان داد که آب دارای خصوصیت خوراندگی است و بایستی اقدامات کنترلی در زمینه تعادل pH و تثبیت آب انجام گیرد.^{۲۷}

به‌طور کلی هرچه میزان سختی بالاتر باشد، محتوای کربنات کلسیم نیز بالاتر بوده و در نتیجه میزان خوردگی کمتر خواهد بود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که یکی دیگر از دلایل خورنده بودن آب شرب شهر دهلران به دلیل پایین بودن سختی کل در تمامی منابع آب شرب شهر دهلران به جز چاه شماره ۱ و ۲ دشت اکبر می‌باشد.

خوردگی و رسوب گذاری آب از اهم مسائلی است که در پایش سیستم های توزیع آب باید با دقت بیشتری مورد توجه قرار گیرد، زیرا عدم توجه به کیفیت شیمیایی آب از نظر تعادل شیمیایی و پیدایش هر کدام از پدیده های فوق می تواند باعث آسیب های بهداشتی و اقتصادی فراوانی گردد. بر اساس شاخص لانژلیه از ۸ منبع آب بررسی شده تمام منابع به جزء منبع شماره ۲ دشت اکبر خورنده می باشند و با توجه به شاخص راینر در هیچ یک از منابع آب شرب شهر دهلران رسوب گذاری وجود نداشت.

در تحقیقی در سال ۲۰۰۶، که توسط Aiman و همکاران با عنوان ارزیابی کیفیت آب شرب و پتانسیل آن در تشکیل رسوب و خوردگی در استان Tafila در جنوب اردن با دو شاخص LSI و RSI انجام شد، آنالیز نتایج نشان داد که مقادیر LSI منفی و در محدوده ۰/۳۹- تا ۱/۵- بود که نشان دهنده وضعیت خورنده بودن آب می باشد و علت آن به گرمایش و تبخیر آب همراه با آزاد شدن CO₂ نسبت داده شده است.^{۲۸} که با نتایج مطالعه حاضر مطابقت دارد.

همچنین پایش کیفیت شیمیایی آب و کنترل تعادل آن می تواند منجر به افزایش عمر مفید تأسیسات آب رسانی شده و احتمال نشت و هدر رفت آب را کاهش دهد. این الزامات در کشورهای کم آب نظیر ایران از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. در مطالعه ای که توسط سواری و همکاران با عنوان مقایسه روش های بررسی خوردگی در شبکه توزیع آب آشامیدنی شهر اهواز انجام شد نتایج روش اندیس های خوردگی، لانژلیه (۰/۵۶-)، راینر (۸/۴۳)، آب آشامیدنی شهر را در شرایط متمایل به خوردگی نشان داد.^{۲۹} که با نتایج مطالعه حاضر مطابقت دارد. با توجه به اینکه در مطالعه حاضر مقدار شاخص LSI در محدوده ۰/۰۶- تا ۰/۴۳- و مقدار شاخص RSI در محدوده ۷/۵۲ تا ۹/۰۷ به دست آمد. که نشان دهنده خورنده بودن آب شهر دهلران می باشد.

نتایج مطالعه رضایی کلانتری و همکاران با عنوان بررسی

کیفیت و تعیین اندیس های پایداری منابع آب شرب روستاهای قم نشان داد که اندیس لانژلیه، راینر، خوردگی یا تهاجمی و اندیس پوکوریوس به ترتیب ۱/۶۲-، ۱۰/۵، ۱۲/۰۳ و ۹/۹۲ می باشد.^{۳۰}

در مطالعه تقی پور و همکاران در سال ۲۰۱۲ که تحت عنوان "بررسی خوردگی و رسوب گذاری آب آشامیدنی شهر تبریز" انجام شد به این نتیجه رسیدند که میزان شاخص های لانژلیه، راینر، تهاجمی و پوکوریوس به ترتیب برابر ۰/۷۹-، ۸/۱۶، ۱۱/۱۶، ۸ می باشد.^{۳۱} همچنین نتایج مطالعه عسگری و همکاران با عنوان بررسی کیفیت شیمیایی و شاخص های خوردگی و رسوب گذاری شبکه آب آشامیدنی شهر بوشهر نشان داد که میانگین شاخص های خوردگی لانژلیه ۰/۲۸، راینر ۷/۲۴، خوردگی ۱۲/۰۲ و پوکوریوس ۷/۸۱ می باشد.^{۳۲} در این مطالعه آب شرب بوشهر بر اساس شاخص راینر اندکی رسوب گذار و سایر شاخص ها نشان دهنده خورنده بودن آب می باشد.

نتایج حاصل از مطالعه تیموری و همکاران نشان داد که اندیس های خوردگی لانژلیه و راینر برای آب شهرک کیان به ترتیب ۰/۶۸- و ۸/۵۲ بوده و این آب دارای خاصیت خوردگی با شرایط جزئی تا شدید می باشد.^{۳۳}

در مطالعه مختاری و همکاران که تحت عنوان ارزیابی وضعیت خوردگی و رسوب گذاری شبکه توزیع آب آشامیدنی شهر اردبیل با استفاده از شاخص های لانژلیه و راینر انجام شد، با توجه به نتایج و یافته های به دست آمده آب شرب موجود در شبکه آب رسانی شهر اردبیل تا حدی تمایل به خوردگی داشته و بایستی کنترل کیفیت آب بر اساس پارامترهای مورد استفاده از جمله تنظیم pH، قلیائیات، سختی و ... همراه با استفاده از مصالح ولوله های مقاوم در برابر خوردگی در شبکه آب مشروب مورد توجه ویژه قرار گیرد.^{۳۴} ایندکس تهاجم، مقیاسی از تمایل آب به تخریب ولوله های انتقال آب که از جنس آلیست سیمان می باشد. این ایندکس برای ولوله های آب از جنس آلیست سیمان و شرایط دمایی بین ۴ تا ۲۷ درجه سانتی گراد قابل استفاده

نتیجه‌گیری

نتایج این بررسی نشان داد که منابع تأمین‌کننده آب شهر دهلران بر اساس هر ۴ شاخص لائزله، رایزنر، ته‌اجمی و پوکوریوس در محدوده خورنده واقع شده است. لذا کنترل فرآیند خوردگی امری ضروری محسوب می‌شود. به‌منظور کنترل این فرآیند مشکل‌ساز و پرهزینه از روش‌هایی نظیر رنگ زدن لوله‌ها، استفاده از لوله‌های مقاوم پلی‌اتیلنی به‌جای لوله‌های فلزی و آزبست-سیمانی، پوشش دادن لوله‌ها، نگهداری مناسب، اجرای حفاظت کاتدی برای لوله‌های فلزی، تنظیم pH و تزریق مواد بازدارنده به سیستم توزیع استفاده می‌شود. انتخاب روش مناسب به‌منظور جلوگیری از فرآیند خوردگی به ویژگی‌های شیمیایی آب، تأثیر فرآیند انتخابی بر سایر فرآیندها و اثر آن بر کیفیت آب بستگی دارد. بر اساس مطالعات انجام‌شده بهترین و متداول‌ترین روش مورد استفاده برای کنترل فرآیند خوردگی تنظیم pH آب به‌وسیله آهک می‌باشد. افزودن آهک به آب با ایجاد پوسته که اصطلاحاً به آن رسوب پوسته تخم‌مرغی می‌گویند مانع فرآیند خوردگی می‌شود.

تشکر و سپاسگزاری

بدین‌وسیله از زحمات تمامی همکاران اداره آب و فاضلاب شهر دهلران که در انجام این تحقیق ما را مساعدت نمودند تشکر و قدردانی می‌گردد.

می‌باشد. اگر مقدار ایندکس ته‌اجم کمتر از ۱۰ باشد آب به‌شدت خورنده، بین ۱۰ تا ۱۲ خورنده (ملایم) و بالاتر از ۱۲ رسوب‌گذار می‌باشد، که با توجه به نتایج این تحقیق بیشتر منابع آب شهر دهلران دارای خوردگی از نوع به‌شدت خورنده می‌باشند.

به‌طور کلی روش‌هایی که به‌منظور محاسبه میزان خورنده یا رسوب‌گذار بودن آب ارائه‌شده‌اند دو پارامتر مهم را در نظر نمی‌گیرند. این دو پارامتر عبارت‌اند از ظرفیت بافری آب (Buffer capacity) و حداکثر مقدار ته‌نشست ناشی از آب طبیعی در شرایط تعادل (maximum amount of deposit) که در ایندکس پوکوریوس این امکان فراهم‌شده است که رابطه بین وضعیت فوق اشباع آب و رسم بگذاری با لحاظ شدن دو پارامتر مذکور بررسی شود. اگر مقدار شاخص کمتر از ۶ باشد آب تمایل به رسوب‌گذاری و آب‌هایی که بیشتر از ۶ باشند تمایل به رسوب‌گذاری نداشته و خورنده است که همه منابع آب شهر دهلران بالاتر از مقدار تعیین‌شده بود. و با مطالعه‌ای که توسط قضواتی و همکاران بر روی آب آشامیدنی پالایشگاه شهر بندرعباس که نشان داده بود میانگین این شاخص در طول نمونه‌برداری ۹/۰۴ می‌باشد مطابقت دارد.^{۳۵} لذا با توجه به یافته‌ها، اندیشیدن تدابیری در زمینه کنترل خوردگی در منابع تأمین‌کننده آب شرب شهر دهلران ضروری به نظر می‌رسد.

منابع

1. Crittenden JC, Trussell RR, Hand DW, Howe KJ, Tchobanoglous G. Water treatment principals and design, New York: Jon Wiley and Sons, 2005.
2. Shams Khorramabadi G, Godini H, Dargahi A, Tabandeh L, Mansoori L. Health evaluation of drinking water regarding to scaling and corrosion potential using corrosion indexes in Noorabad city, Iran. yafte 2016; 18 (1): 5-16 [In Persian].
3. Ghanizadeh G, Ghanian MT. Corrosion and precipitation potential of drinking-water distribution systems in military centers. J Mil Med 2009; 11: 155-60 [In Persian].
4. Li X, Wang H, Zh Yu, et al. Characterization of the

- bacterial communities and iron corrosion scales in drinking groundwater distribution systems with chlorine/chloramine. *Int Biodeter Biodegradation* 2014; 96: 71-79.
5. Ghaneian MT, Ehrampoush MH, Ghanizadeh GH, et al. Survey of corrosion and precipitation potential in dual water distribution system in Kharanagh district of Yazd. *TB* 2009; 7(3-4): 65-72 [In Persian].
 6. Edwards M. Controlling corrosion in drinking water distribution system: A Grand challenge for the 21st century. *Water Sci Technol*. 2004;49(2):1-8.
 7. Shams Khorramabadi G, Dargahi A, Tabandeh L, Godini H, Mostafae P. Survey of heavy metal pollution (copper, lead, zinc, cadmium, iron and manganese) in drinking water resources of Nurabad city, Lorestan, Iran 2013. *yafte* 2016; 18 (2) :13-22 [In Persian].
 8. Singly CE and Lee T. Determining internal corrosion potential in water supply system. committee report, J. AWWA 1984; 76(8):83-88.
 9. Shahmansuri MR, Pourmoghadas H, Shams Gh. Leakage of trace metals by internal corrosion into drinking water distribution system. Diffuse pollution 1E: water resources management conference, Dublin 2003 [In Persian].
 10. Tabandeh L, Shams khorramabadi Gh, Karami A, Atafar Z, Sharafi H, Dargahi A, Amirian F. Evaluation of heavy metal contamination and scaling and corrosion potential in drinking water resources in nurabad city of lorestan, iran. *IJPT* 2016;8(2): 13137-13154.
 11. Hadi M. Development a software for calculation of eight important water corrosion indices. 12th Congress Environmental Health. Tehran. 2009; 56-62 [In Persian].
 12. Swietlik J, Raczky-Stanislawiak U, Piszora P, Nawrocki J. Corrosion in drinking water pipes: The importance of green rusts. *Water Res* 2012; 46(1): 1-10.
 13. Shams M, Mohamadi A, Sajadi SA. Evaluation of Corrosion and Scaling Potential of Water in Rural Water Supply Distribution Networks of Tabas, Iran. *World Appl Sci J* 2012; 17: 1484-9.
 14. Vairavamoorthy K, Yan J, Galgale HM, et al. IRA-WDS: A GIS-based risk analysis tool for water distribution systems. *Environ Model Softw* 2007; 22: 951-965.
 15. Ahmadi M, Mohammadi MJ, Ahmadi K, Babaei AA. Failures analysis of water distribution network during 2006-2008 in Ahvaz, Iran. *J Adv Environ Health Res* 2013;1(2): 129-37.
 16. Rezaei Kalantary R, Azari A, Ahmadi E, Ahmadi Jebelli M. Quality evaluation and stability index determination of Qom rural drinking water resources. *J Health in the Field*. 2013; 1(3): 9-16 [In Persian].
 17. Classer LS, Greenberg AE, Eaton AD. Standard method for the examination of water and wastewater. 21st ed. Washington DC: the American Water Works Association 2005; 589-691.
 18. Amouei A, Asgharnia H, Fallah H, Yari A R, Mahmoudi M. corrosion and Scaling Potential in Drinking Water Distribution of Babol, Northern Iran Based on the Scaling and corrosion Indices. *Arch Hyg Sci* 2017; 6 (1) :1-9 [In Persian].
 19. Hoseinzadeh E, Yusefzadeh A, Rahimi N, Khorsandi H. Evaluation of corrosion and Scaling Potential of a Water Treatment Plant. *Arch Hyg Sci* 2013; 2 (2) :41-47 [In Persian].
 20. Rossum JR, Merrill DT. An Evaluation of the Calcium Carbonate Saturation Index. *J. AWWA*. 1983; 198.
 21. Dargahi A, Kamran A, Moradi M, Savadpour M T, Sharafi K. The Study of Coagulation Process in Medium Turbidity Removal from Drinking Water Using Various Inorganic Coagulants: A Comparative Study. *Arch Hyg Sci* 2014; 3 (4) :192-200 [In Persian].
 22. Singly JE, Lee T. Determining Internal corrosion potential in water supply systems. Committee Report, J. AWWA, August.1994.
 23. Torkian A. The hand book of the water and sewage tests, first Edition, Asfahan, Reseach 's assistance publication of Asfahan university of medical science, winter. 2000; 65-98 [In Persian].
 24. Dargahi A, Azizi A, Karami A, Amirian F, Mohammadi M, Almasi A. Evaluating the chemical and microbial quality of drinking water in harsin city. *IJPT* 2016;8(3): 16709-16719
 25. Almasi A, Dargahi A, Mohammadi M, Azizi A, Amirian F, Molaei F. Evaluation of the Efficiency of Home Pressured Sand Filter for Pathogen Removal Based on Coliform, Fecal Streptococci and Turbidity Indices. *Der Pharma Letter* 2016; 8 (13):194-199
 26. Karegar M, Haybati B. Determining of corrosion or sedimentation of drinking water in Gorgan city. 2nd National Conference on Operation and Maintenance of Water and Wastewater Systems; Tehran 2006.
 27. Ebrahimi A, Kamarehie B, Asgari G, Mohammadi AS, Roshanaei G. Drinking Water Corrosivity and Sediment in the Distribution Network of Kuhdasht, Iran. *JHSR* 2012; 8(3): 479-86 [In Persian].
 28. Aiman E, Al-Rawajfefa, Ehab M, Al- Shamaileh. Assessment of tap water resources quality and its potential of scale formation and corrosivity in Tafila Province, South Jordan. *Desalination* 2007;206(1-3):322-332.
 29. Savari J, JafarZadeh N, Hasani A H, Shams Gh, RabieiRad M H. Comparison of survey methods of corrosion in distribution system of drinking water in Ahwaz. 10th National Conference on Environmental Health; Hamadan University of medical science 2007.
 30. Rezaei Kalantary R, Azari A, Ahmadi E, Ahmadi Jebelli M. Quality evaluation and stability index determination of Qom rural drinking water resources. *J Health in Field*. 2013; 1(3): 9-16 [In Persian].
 31. Taghipour H, Shakerkhatibi M, Pourakbar M, Belvasi M. Corrosion and Scaling Potential in Drinking Water

- Distribution System of Tabriz, Northwestern Iran. Health Promot Perspect 2012;2(1):103-111.
32. Asgari G, Ramavandi B, Tarlaniazar M, Fadaie nobandegani A, Berizie Z. Survey of chemical quality and corrosion and scaling potential of drinking water distribution network of Bushehr city. ISMJ 2015; 18(2): 353-361 [In Persian].
33. Teimouri F, Sadeghi M, Drees F, Hashemi H, Shakeri K, Rezaei S. Survey of Corrosion or Scaling Potential of Resources, Storage and Distribution of Wate Supply System in Kian by using Langlier and Rizne Indexes. JHSR. 2012; 8(1): 78-84 [In Persian].
34. Mokhtari S, Aalighadri M, Hazrati S, Sadeghi H, Gharari N, Ghorbani L. Evaluation of Corrosion and Precipitation Potential in Ardebil Drinking Water Distribution System by Using Langelier & Ryznar Indexes. j.health. 2010; 1 (1) :14-23 [In Persian].
35. Qazavati M, Noshadi M. Evaluation of Chemical quality and corrosion potential of drinking water produced at the Bandar Abbas refinery. 12th National Conference on Environmental Health; Shahid Beheshti University 2008; 62.

Assessment of Scale Formation and Corrosion of Drinking Water Supplies in Dehloran (Iran) in 2014

Abdollah Dargahi¹, Farhad Amirian², Marzieh Naderi³, Rohollah Shokri^{*4}, Ali Jamshidi⁵

1. PhD Student in Environmental Health Engineering, Public Health of School, Hamadan University of Medical Sciences, Hamadan, Iran
2. molecular pathology research center imam reza, Kermanshah University of Medical Sciences, Kermanshah, Iran
3. Department of Environmental Health Engineering, Public Health of School, Kermanshah University of Medical Sciences, Kermanshah, Iran
4. Department of Environmental Health Engineering, school of medical sciences Abadan, Abadan, Iran
5. MSc Water & Wastewater, Cooperation Water & Wastewater Ilam, Iran

* E-mail: shokrirohollah@yahoo.com

Received: 13 Dec 2016 ; Accepted: 15 Mar 2017

ABSTRACT

Background: corrosion is a physic and chemical reaction occurring between a substance and its surrounding environment leading to the change in the substance properties. Corrosion can cause economic damage, loss of life and illness in consumers is watering plants. The aim of this study was to Assessment of scale formation and corrosion of drinking water supplies in Dehloran.

Methods: This research was a descriptive and cross-sectional study. the sampling was carried out during one year from 8 wells. Values of Langelier, Ryznar, corrosivity and Puckorius indexes were calculated by using such parameters as total dissolved solids (TDS), calcium hardness, total alkalinity, temperature, pH, pHs on all Sources of drinking water in dehloran.

Results: The results of this study showed that the amount of TDS, turbidity and total hardness wells is lower than the national standard. So that the highest and lowest TDS was obtained for Dashte Akbar 1wells (1084 mg/l) and Bare Bijeh 1(132 mg/l), respectively. As well as The highest and lowest turbidity was obtained for Bare Bijeh 2 wells (0.99 NTU) and Dashte Akbar 1(0.25 NTU), respectively. For all the wells studied was obtained Lanzhylyh index between -0.43 to +0.19, Ryzner of the 7.52 to 9.07, Puckorius index between 8.69 to 11.21 and corrosion of between 8.01 to 8.68, respectively.

Conclusion: The relevant indicators show that drinking water in dehloran corrosive and therefore must be continuously monitored water quality in the distribution network and measures to be applied in the field of corrosion control.

Keywords: Corrosion, Scale formation, Water resources, Dehloran